अत्रदृष्टांतः व्रजन्निति एकेनाग्रतोनिहितेनपदातिष्ठन्भुवमवष्टभ्यदेहंबिभ्रत् पश्चादन्येनपूर्वप्रदेशादुत्थाप्यपुरोनिहितेनगच्छतितद्वत् अत्रचस्वीकारपरित्यागौनात्यंतभिन्नविषयावितिस्पष्टंदृष्टांतांतरमाह यथातृणजलौकेति साहियथातृणांतरमवष्टभ्यपूर्वंतृणंत्यजति एवंकर्मपथेवर्त्तमानोन्योजीवोऽपि ॥ ४० ॥ देहविषयावेवस्वीकारपरित्यागौदर्शयितुंदृष्टांतांतरमाह स्वप्नइति दृष्टंराजादिदर्शनंश्रुतमिंद्रादिश्रवणम् ताभ्यामाहितसंस्कारेणमनसातदेवानुचिंतयन् ईदृशंजाग्रद्दृष्टश्रुतसदृशंदेहंराजादिरूपंकिमपिअनिरुक्तंपश्यतियः क्षणांतरेचतदेवाहमितिप्रपद्यतेमन्यतेततश्चजाग्रद्देहादपगतस्मृतिर्भवतिपुरुषोयथेति जाग्रत्येवदर्शयितुंदृष्टांतांतरमाह मनोरथेनेति अत्रापिदृष्टश्रुताभ्यामित्यादिसर्वंयोज्यम् तथाचवक्ष्यतिजंतोर्वैकस्यचिद्धेतोर्मृत्युरत्यंतविस्मृतिः जन्मत्वात्मतयापुंसःसर्वभावेनभूरिद विषयस्वीकृतिंप्राहुर्यथास्वप्नमनोरथः स्वप्नंमनोरथंचेत्थंप्राक्तनंनस्मरत्यसावित्यादि तद्वदत्रापिकर्मवशाद्देहांतरंप्राप्यप्राक्तनंत्यजतीति ॥४१ ॥ ननुविचित्रदेहहेतूनांकर्मणांकृतत्वाद्देहविशेषप्राप्तौकिंकारणमतआह

व्रजंस्तिष्ठन्पदैकेनयथैवैकेनगच्छति ॥ यथातृणजलौकैवंदेहीकर्मगतिंगतः॥ ४०॥ स्वप्नेयथापश्यतिदेहमीदृशंमनोरथेनाभिनिविष्टचेतनः॥ दृष्टश्रुताभ्यांमनसानुचिंतयन्प्रपद्यतेतत्किमपिह्यपस्मृतिः॥ ४१॥ यतोयतोधावतिदैवचोदितंमनोविकारात्मकमापपंचसु ॥ गुणेषुमायारचितेषुदेह्यसौप्रपद्यमानःसहतेनजायते॥ ॥ ४२॥ ज्योतिर्यथैवोदकपार्थिवेष्वदःसमीरवेगानुगतंविभाव्यते॥ एवंसमायारचितेष्वसौपुमान्गुणेषुरागानुगतोविमुह्यति॥४३॥

यतोयतइति देहस्यपंचत्वसमयेपंचसुगुणेषुभूतेषुमायारचितेषुमाययानानादेहरूपेणरचितेषुदैवेनफलाभिमुखेनकर्मणाचोदितंनानाविकारात्मकंमनोयंयंदेहंदेवतिर्यगादिरूपंप्रतिधावति धावञ्चसत्यंयंयमापअभिनिवेशेनप्राप्तम् तत्रतत्रासौदेहीजायते ननुमनसःकर्त्तृत्वात्तदेवजायतांनत्वकर्त्तात्मेत्यतआह प्रपद्यमानइति तदेवाहमितिमन्यमानस्तेनसहजायतइति ॥४२॥ ननुसत्यंभविष्यत्येवकिमपिदेहमात्रं तथाप्यस्यातिप्रियस्यराजदेहस्यरक्षणायाकृत्यमपिक्रियतइतिचेत्तत्राहज्योतिरिति अदश्चंद्रादिज्योतिःउदकयुक्तेषुपार्थिवेषुघटादिषु यद्वाउदकेषुपार्थिवेषुतैलघृतादिषुचप्रतिबिंबेनस्थितंसमीरस्यवायोर्वेगमनुगतंकंपादियुक्तंप्रतीयतेयथा एवंस्वाविद्यारचितेषुगुणेषुदेहेषुअसौरागेणानुगतःप्रविष्टोमुह्यति अभिनिवेशंप्राप्नोति अयंभावःआत्मनस्तावद्देहाद्यध्यासाज्जन्मोक्तं सहतेनजायतइतिततश्चान्योन्यधर्माध्यासाद्यथादेहादिधर्माःकार्श्यादयआत्मनिप्रतीयंतेएवमात्मधर्माः प्रेमास्पदत्वादयोपिदेहादिष्विति राजसूकरदेहयोर्विशेषाभावाद्व्यर्थोमृत्युप्रतीकारइति ॥४३॥